

SEVGİLİ ARSIZ ÖLÜM'ÜN OLAĞANÜSTÜ GERÇEK KORKULARI

The Fantastic Real Fears of *Sevgili Arsız Ölüm*

M. Sait AYDIN*

ÖZ

Bu yazıda Latife Tekin'in 1983 yılında yayımlanmış *Sevgili Arsız Ölüm* adlı kitabı "korku folkloru" kavramı bağlamında sorunsallaştırılmıştır. Yazarın ilk romanı olan bu kitabı konu ettiğimiz çalışmada, biyografisindeki Kayseri'nin Bünyan ilçesinin Karacahevenk köyünde doğmuş olması vurgusunun önemi ve "büyülü gerçekçilik-olağanüstü masal-kutsal kitap" üçlüsü irdelenmiştir.

Anahtar Sözcükler

Korlu Folkloru, Büyülü Gerçekçilik, Olağanüstü Masal

ABSTRACT

In this paper, the first book of Latife Tekin called *Dear Shameless Death* published in 1983 is discussed in the frame of "fear folklore". In this article, the significance that the author was born in Karacahevenk village of Bunyan, Kayseri and the trilogy of "magic realism, fantastic tale and holy writ" are examined.

Key Words

Fear Folklore, Magic Realism, Fantastic Tale

"Korku" kavramı için Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan "Genel Türkçe Sözlük"te üç tanımlama yapılmıştır. Bu üç tanımdan, "ruhbilim" şerhiyle yapılan tanım, "tehlike" vurgusuyla da bu çalışma için en uygunu olarak gözükmektedir: "Gerçek veya beklenen bir tehlike ile yoğun bir acı karşısında uyanan ve coşku, beniz sararması, ağız kuruması, kalp, solunum hızlanması vb. belirtileri olan veya daha karmaşık fizyolojik değişmelerle kendini gösteren duygu". Sözlükte "kaygı", "üzüntü" gibi kavramlarla da karşılanan "korku"yu anlamlandırmak ya da karşılığını aramak gibi bir noktadan hareket etmeyecek, aksine bu kavramın "suç-ceza" ritüeli veyahut ezberi eşliğinde insanlar üzerine saldıran "beklenen bir tehlike" oluşundan hareket edecek bu çalışmanın sacayağını "folklorik korkular"dan cin-peri korkusunun bir modern anlatıdaki tezahürü oluşturacaktır.

Latife Tekin, 1957'de Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı Karacahevenk köyünde dünyaya gelir. Yazarın özgeçmişindeki bu detaylı memleket tarifinin, çalışmamız için de bir önemi olduğunu düşünüyoruz. Zira Tekin'in 1983'te yayımlanmış ilk romanı olan *Sevgili Arsız Ölüm*'deki cin, peri ve benzeri korku mitlerinin kullanımının kuramsal çerçevede karşılıklarını aramaya çalışacak olan bu çalışmanın hareket noktası, Tekin'in biyografisini bildiren neredeyse bütün kaynaklardaki detaylı memleket vurgusuyla örtüşüyor. Dokuz yaşına dek yaşadığı köyün, Tekin'in edebiyatı üzerinde çok etkili olduğu yaygın kanısını, şimdilik romanın ilk çıktığı dönemdeki daha çok ideolojik temelli tartışmaları ihmal ederek, yine bizatihi Tekin ya sezdirmiş ya da açıktan söylemiştir. Tekin'in, "büyülü gerçekçilik-olağanüstü masal-kutsal kitap" üçgeni çerçevesinde irdelene-

* Bilkent Üniversitesi Türk Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi, saita@bilkent.edu.tr

cek Sevgili Arsız Ölüm'e doğrudan gönderme yapan sözleri, Nazım Hikmet'le Kemal Tahir'in mektuplaşmalarından mülhem Türk masallarını toplayıp okuduğu ve bunu kendi özgün birikiminde değerlendirdiği şekilde olan sözleridir (Turgut 5).

Canan Öktemgil Turgut, *Sevgili Arsız Ölüm* için "Halk edebiyatının biçimlerinin cesur bir biçimde kullanıldığı bu yapıt" demiştir (6). Tekin'in bu yapıtta halk edebiyatından, anlatılardan, köyden ve oradaki "korku"lardan, mesellerden vb. yararlandığı yargısı neredeyse üzerinde uzlaşmış bir görüş olarak görünmektedir. Bu yazıda Tekin'in bahsi geçen yapıtını, büyülü gerçekçilik olarak kavramsallaştırılmış, Alejo Cartenpier'in *Bu Dünyanın Kırallığı* (1984) adlı kitabının önsözünde "olağanüstü gerçek" olarak zikredilmiş olan "büyülü gerçekçilik"i, Vladimir Propp'un "Olağanüstü Masalların Dönüşümleri" (Todorov 220-246) isimli makalesinin ışığında ve olağanüstü masal-olağanüstü gerçek eşitlemesine giderek, kutsal kitaba da göndermeler yapıp "korku folkloru" bakımından okumaya çalışacağız.

Cartenpier'in "büyülü gerçek" yerine "olağanüstü gerçek" kullanımını tercih etmesini anlamamız, bizi Vladimir Propp'un "Olağanüstü Masalların Dönüşümleri" makalesine götürür ve *Sevgili Arsız Ölüm* bu bağlam içerisinde Propp'un otuz bir maddelik "olağanüstü masal" kuramına eklenilebilir. Propp, söz konusu makalesinde masalların benzer yönlerini tespit ederek, bir edebiyat metni olarak değerlendirilmesi gereken masalların belirli bazı kurallar çerçevesinde (*morfolojik yöntem*) tertip edildiği tespitini yapar. Propp'un yöntemi temelde iki ana kavram üzerine kurulmuştur. Bunlardan biri "fonksiyon", diğeri de "rol"dür (Oğuz ve diğer 102). Propp, ma-

sallarda temel diye nitelendirilebilecek biçimlerin açıkça eski dinsel canlandırmalara bağlandığı konusunda ikna olduğumuzu ve masal ile din arasında birçok bağıntı çeşidi saptanabileceğini söyler (Todorov 224). *Sevgili Arsız Ölüm*'deki mitik göndermelerin ve yer yer "sevimli" bir korku ögesi olarak işlenmiş folklorik ayrıntıların da dinî bağlantılarını tespit etmek güç değildir. Romanın ana karakteri olan "Dirmit", köy yaşantısı içerisinde, şaşkınlığa sebebiyet vermeyen bir "korku" haliyle hemhaldir. Köyden kente göçlerine dek süren 64 sayfalık bölümde, Dirmit doğar, büyürken etrafındakileri keşfeder, köydeki yaşantıya da "korku"yla bağlanır. Babası "Huvat", kentten köye her gelişinde köylüler için oldukça şaşırtıcı bir şey yapar ve köylülerin buradaki temel işlevi her seferinde şaşırmak olur. Bu şaşkınlık özünde şehirden getirilmiş "modern" eşyalara karşı refleks olarak verilen tepkilerin olağan karşılığı gibidir. Huvat ilk motorlu taşıtı (otobüs) köye getirir, köylüler "dehşetle irkil[ir]" (Tekin 1). Bu irkilmenin ardından Huvat, "yüzü alev alev yanan, başı kıcı açık, süt gibi beyaz bir kadın"la (2) gelir köye ve köylüler günlerce kadının orasını burasını eller, tükürükledikleri yaşmaklarını kadının yüzüne sürmek için kullanır, saçını eteğini çekiştirir. Ardından bir sıfat olarak "cinli" devreye girer; çifte sarılı yumurtlayan tavuğun yumurtadan kesilmesinin ve Huvat'ın anasının tahtalından düşmesinin sebebi bu "cinli" kadındır. Öyle ki, kadını boğup bir kenara bırakmayı düşünürler ama "cin"inden korkarlar (3). Metinde "cin" ve "korku" ilk defa birlikte anılır burada ve metin boyunca cin-peri kavramları köylülerin üzerine "korku" salacaktır. Bazı metinlerde, kapıdan çevrilmesinin korkulan bir şey olduğu Hızır peygamber, köye yeni gelen bu kadına yardım

eder ve bazen nur yüzlü bir ihtiyarken bazen bir top ışıktır. Metinde “akkadın”, lohusa dönemindeki mitik korkulardan olan “alkarısı” gibi öğeler de yerini alır; örneğin “cinli” olduğuna kanaat getirilen bu kadın ahırda doğurur ve köylüler kadının düşüp düşüp bayılmasının cinle alakası olmadığına, karnındaki yükten olduğuna ikna olup kırmızı bir bez getirip başına dolarlar, baş ucuna bir makas asarlar (4). Metinde “cin” morfolojik birçok değişiklik de gösterir; bazen sıfattır, çoğu zaman zamirdir, bazen ceviz ağaçlarının “cin dalları”nda olduğu gibi dolaylı bir nesneyi imler. Metinde, köylülere yabancı gelen her şeyin cinlerle (dolayısıyla “olağanüstü”yle) mutlak bir ilgisi kurulur. Örneğin, bir gün Huvat’ın yerine köye başka bir adam gelir ve Huvat’ın mezkur “cinli” kadınla olan evliliğinden doğan çocuklarının eline “portakal diye bir şey” tutuşturur. Bunun üzerine “Nuğber kızın sesi soluğu içine kaçar, büyük oğlan Halit’i cin tutar” (5). Kadın (Atiye), Dirmit’e gebeyken hiç kıpırdamaz, bunun üzerine “Cinci Memet” çağrılır. Cinci Memet muska yazar, Atiye gözlerini açar ama Cinci Memet şu sözleri eder; “Doğacak çocuk eksik doğmazsa, başına gelmedik kalmayacak, a-ha”. Ardından, hamur tahtasına bir çentik atar. Anlatının temel kırılma noktalarından biri, belki de en önemlisi budur; çünkü roman Dirmit kızın başına gelenlerden (başından geçenlerden) mürekkeptir ve o henüz doğmadan Cinci Memet’in söyledikleri, annesinin ve geriye kalan insanların ona olan davranışlarının altmetnini teşkil eder. O da bu bakışı ve davranışları karşılıksız bırakmaz, gider kuyuyla tulumbayla konuşur, çiçekleri dinler, toprak yer, geceleri köy okulunun kapısını aşındırır vb. Metinde, “ejderha” bile vardır, çocuklar ejderhadan ne kadar korktuklarını gerçekten görmüş

gibi birbirlerine anlatırlar. Propp da, “[M]asallarda gördüğümüz ejderha hiç kuşkusuz din kökenlidir.” (Todorov 224) der. Aynı makalede “[M]asalın dönüşümlerinde gerçekliğin rolü çok önemlidir. Gerçek yaşam masalın genel yapısını ortadan kaldıramaz.” cümlelerini *Sevgili Arsız Ölüm* için rahatlıkla okuyabiliriz.

Propp, masallardaki temel biçimlerin türemiş biçimlerden ayırt edilmesi için bazı ölçütlerin saptanması gerekliliğinden söz ederken, “[P]ratik yaşam ile sözcüğün en geniş anlamıyla din en büyük önemi taşımaktadır” (223) der. Buradaki “en geniş anlamıyla din” kavramını *Sevgili Arsız Ölüm*’ün müslüman köylüleriyle birlikte düşündüğümüzde Kur’an-ı Kerim’deki “cin” kavramına başvurmak durumundayız. Kur’an’da cinler, tıpkı kitapta olduğu gibi, birçok özellik ve görevle anılırlar; ateşten yaratılmışlardır, yaratılış sebepleri Allah’a ibadet etmektir, güçleri sınırlıdır, asla Kur’an’ın aynısını getiremezler, elçilerin emir ve hizmetindedirler vb. Bu tarifin dışında, Kur’an’da bir gerçeklik olarak anılan cinlerin insanlar üzerinde asıl “korku” mitine sebep olmuş özellikleri şunlardır; cinler, dünyada uyarılıp korkutulmuşlardır, cinler kalplere şüphe ve vesvese düşürürler, aralarında peygambere düşmanlık etmiş olanlar vardır, kendilerine uyanların üzerine kabuk gibi kaplanırlar, kıyamet gününde ortaya çıkacaklardır, insanlardan bazıları cinlere tapmıştır, inkarcılar Allah ile cinler arasında soy bağı kurmaya çalışmışlardır, cinlerden de Allah’ı inkâr edenler tıpkı insanlar gibi cehenneme gideceklerdir. Bütün bunların yanında Kur’an’da “İblis, cinlerdendir” bilgisi, müslüman topluluklarda cinlerin neden korku öğesi olduğu sorusuna cevap verebilecek kabiliyette bir bilgidir. Elmalılı Hamdi Yazır’ın hazırladığı *Kur’ân-ı Kerim*

ve *İzahlı Meâli*'ndeki "Cin Süresi"nde "[B]iz, ins u cinn" (571) hitabı, Kur'an'da cinlerin insanlarla birlikte anılan bir kavram olduğunu göstermektedir. "ins u cin" kullanımına edebiyattan bir örnek verilecek olursa, Şeyhi'nin "Eger belkîsvâr anunla ârâm / İdersen, ola ins ü cin sana râm" (Kanar 104) beyti anılabilir. "En geniş anlamıyla din", *Sevgili Arsız Ölüm*'ün " olağanüstü gerçek" düzleminde korku folklorünün hazırlayıcısı konumunda gündelik hayatla kol kola hareket eder.

Propp, söz konusu makalesinde şöyle der:

Olağanüstü masal, öbür masal sınıflarının (fıkralar, öyküler, fabllar, vb.) tersine, gerçek yaşama ilişkin öğeler bakımından görece olarak yoksuldur. Masalın yaratımında gerçekliğin oynadığı rol çoğunlukla abartılmıştır. Masal ile gündelik yaşam arasındaki bağıntı sorununu ancak sanatsal gerçekçilik ile gerçek yaşamdan gelen öğelerin varlığı arasındaki farkı unutmamak koşuluyla çözebiliriz. Bilginler gerçekçi anlatıya gerçek yaşamda bir denklik aramakla çoğu kez hataya düşmektedirler. (Todorov 228)

Sevgili Arsız Ölüm'ün yayımlandığı dönem şaşkınlıkla karşılanması, dönemin yerleşik "köy romanı" tarzından çok uzak olmasıyla ilişkilidir. "Geleneksel köy romanı" şeklinde de anılan bu roman tarzının, Türk romancılığı üzerinde bir dönem kurmuş olduğu tahakkümün kırılması, *Sevgili Arsız Ölüm*'ün büyük katkısıyla olmuştur yorumu, çok aşırı olmayacaktır. Murat Belge *Edebiyat Üstüne Yazılar*'da, Tekin'in, dönem için alışlagelmiş köy romanının dışında bir eser vermiş olmasını, "iki türden kaynak"la açıklar; bunlardan ilki Tekin'in "eğitim aygıtı"ndan geçmiş olması, ikincisi de "bakir" ve "doğal" bir bakış açısına sahip

olmasıdır (240). Belge, köyün Tekin'e verdiğini, kendi bilincinde eritip, onu "mutlu" şekilde birleştirmiş olmasını da başarı olarak sayar. Buradaki "mutlu" vurgusu, metindeki korku folkloru öğelerinin zaman zaman sevimli hale gelmesiyle okunduğunda daha da anlamlanır. Belge'nin de belirlediği üzere, Dirmit köy yaşantısı içinde "mutlu"dur. Aydınlanmacı köy romanlarının şehre göçme anıyla, Tekin'in söz ettiği göçme anı burada da birbirinden ayrılır. Medeni ve modern olana "cinli" diyen köylülere Dirmit ve onun muhayyilesinde şehir, baştan başa yeni bir "cin"i çağrıştıran yer olarak bulunur. *Sevgili Arsız Ölüm*'ün "korku"larına gerçek hayattan karşılıklar aramaya kalkışmak bu açıdan iki uçludur; ilki Propp'un yukarıda alıntılanan cümlelerinin işaret ettiği probleme dairdir, ikincisi de modern anlatıdaki gerçeklik düzleminin "bilinçsiz veyahut bilinçli akış"ın eninde sonunda bilinç kavramı önünde eşitlenmesidir.

KAYNAKLAR

- Belge, Murat. *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
- Kanar, Mehmet. "Cin ve Peri". *Kitaplık* 80 (Şubat 2005): 104.
- Oğuz, M. Öcal ve diğer. *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık, 2006.
- Tekin, Latife. *Sevgili Arsız Ölüm*. İstanbul: Everest Yayınları, 2003.
- Todorov, Tzvetan, der. *Yazın Kuramı: Rus Bicimcilerinin Metinleri*. Çev. Mehmet Rifat ve Sema Rifat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Turgut, Canan Öktemgil. "Latife Tekin'in Yapıtlarında Büyülü Gerçekçilik". Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi, 2003.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli*. İstanbul: İslamoğlu Yayıncılık.